IOAN MURARIU

Un document inedit privitor la arendarea *Menzilului (Poştei)* în Moldova, pe trei ani, la sfârşitul secolului al XVIII-lea

Despre organizarea Poştei în Moldova medievală s-a scris foarte puţin, probabil din cauza lipsei de informaţii în izvoarele istorice[1] De aceea, considerăm că orice nou document pus în circulaţie poate aduce anumite completări şi clasificări la această temă de cercetare.

Un astfel de document inedit se păstrează la Filiala Bacău a Arhivelor Statului[2]. Este un contract ce cuprinde 23 de articole şi care a fost încheiat între Vistieria Ţării Moldovei şi boierii care au arendat venitul Menzilurilor pe o perioadă de trei ani. Documentul nu poartă nici semnături – dovadă că a rămas în stadiul de proiect – şi nici dată. El însă poate fi datat – cu aproximaţie, desigur – pornindu-se îndeosebi de la conţinut. Astfel, din articolele 9, 16 şi 20 rezultă foarte clar că Basarabia făcea parte din Ţara Moldovei, deci documentul a fost scris înainte de anul 1812. Aflăm apoi din articolul 5 că chila de orz se vindea cu 6 lei. Din alte documente ştim că orzul avea acest preţ în Moldova pe la anul 1800[3] Aceste elemente – dar şi altele – ne fac să credem că documentul pe care îl analizăm a fost redactat la sfârşitul secolului al XVIII-lea.

Prin acest contract, Vistieria Moldovei se obligă să asigure următoarele: 1.050 surugii scutiţi de bir şi havalele; 1.000 stoguri de fân şi 11.000 chile de orz pentru cai, transportate la toate staţiile de menzil; să stabilească "la ce locuri este de trebuinţă a să aşăza menzălurile; să construiască la toate menzilurile grajduri, hambare, odăi pentru călători şi bordeie pentru surugii; să numească 12 căruceri la Iaşi şi câte doi la celelalte menziluri, cu toţii scutiţi de bir şi havalele."

La rândul lor, arendaşii menzilurilor se angajau, între altele: să ţină 4.356 cai; să asigure câte 80 de cai pe zi la "trecere de agărlâcuri mari" pe trei drumuri principale care pornesc de la Iaşi spre Soroca, Focşani şi Galaţi; să folosească cel mult 15 cai pe zi pe drumurile (traseele) secundare.

Celelalte "ponturi" din contract se referă la modul de organizare a menzilurilor şi la alte aspecte, după cum urmează: Vistieria să achite sumele

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cuvenite către arendaşi în trei vadele pe an; ugeretul să fie "câte 30 bani pe ceas de cal pe suma cailor", iar dacă unii nu vor achita costul transportului, să plătească Vistieria pentru ei; tot Vistieria să achite în fiecare lună la Casa Menzilului sumele datorate pentru caii pe care i-a folosit; toţi "căpitanii şi epistaşii" de pe la menziluri să fie scutiţi de bir şi havanele şi să nu se supună ispravnicilor din ţinuturi; ispravnicii şi zapciii să nu aibă voie "a lua cai sau a poronci în memzăluri" decât dacă vor avea aprobarea Vistieriei; caii să nu poată fi scoşi de pe traseele stabilite oficial, iar dacă cineva, totuşi, îi va scoate "din drumul menzălurilor afară", acela să plătească ugeretul "60 bani pe ceas de cal", adică dublu, şi să suporte eventualele pagube materiale aduse menzilului; nici un trecător să nu aibă voie a lua fân şi orz din stogurile şi magaziile menzilurilor; arendaşii să aibă voie a cumpăra dincolo de Nistru până la 2.000 cai de menzil şi a-i aduce în Moldova, fără a plăti vamă la graniţă; cu caii menzilurilor să nu se transporte "haznelile de bani"; când va trebui transportat "vreun calabalâc mare", să fie anunţaţi mezălgiii cu 10 zile înainte, "ca să poată faci gătire trebuincioasă"; ţimiraşii să fie obligaţi să ducă numai de două ori pe săptămână cărţile (scrisorile) Vistieriei şi ale ispravnicilor; pentru menzilurile din Basarabia să se prevadă 12 ţimiraşi în plus faţă de perioada anterioară.

Arendaşii menzilurilor din Moldova au avut grijă să se pună la adăpost, în caz că va fi "vreo prefacire de vremi în Ocârmuire" Dacă în cei trei ani va veni o nouă Ocârmuire (Domnie), şi dacă aceasta va hotărâ să preia menzilurile, atunci Divanul domnesc să fie dator a-i despăgubi pe mezălgii (arendaşi).

Din documentul analizat nu rezultă cu ce sumă au fost arendate menzilurile pe cei trei ani. Ştim însă, din alte surse, că pentru anul 1796 serviciul poştal din Moldova – cel mai rapid din Europa – a fost arendat de Vistierie cu suma de 80 de pungi, adică 40.000 lei vechi[4] Suma aceasta era foarte mare şi reprezenta – după calculele noastre – valoarea de atunci a 4.000 de vaci, sau a 20.000 de oi, sau a cca. 820 tone brânză de oi, sau a cca. 4.900 tone de porumb[5].

În acest document cuvântul *menzil* şi derivatele *mezălgii*, *Casa Menzilului*, *Slujba Menzilului*, *cai de menzil* se întâlnesc de 33 de ori, în timp ce cuvântul poştă se întâlneşte doar o singură dată, la punctul 15, fapt care demonstrează că, în epocă, abia începea a fi folosit.

Pentru istoricii preocupaţi de trecutul Poştei Române, publicăm mai jos documentul în întregime.

1

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Note

1. Mai importantă este cartea lui C. Minescu, *Istoria postelor române – originea, dezvoltarea și legislatia lor*, București, 1916, p. 664; vezi si Leonid Boicu, *Mijloacele, viteza și pretul de cost al transporturilor în Moldova la începutul secolului al XIX-lea*, in "Studii si cercetări stiintifice" Istorie, anul XIV, 1963, fasc. 2, p. 249-258; Idem, *Lucrările de îmbunătătire a căilor de comunicatie în Moldova în vremea administratiei ruse din anii 1828-1834*, in "Studii si cercetari științifice", Istorie, anul XIII, 1961, fasc. 1, p. 105-116.
2. Arh. St. Bacău, Colecția *Documente*, VI/150.
3. Ioan Murariu, *Preturile cu care se vindeau unele mărfuri în Moldova la sfîrșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea*, în "Carpica", Muzeul Judetean de Istorie si Artă Bacau, 1975, vol. VII, p. 129-130.
4. *Institutii feudale din Tările Române. Dictionar*, București, Editura Academiei, 1988, p. 373 si 395.
5. Ioan Murariu, *op.cit.*, p. 126 si urm.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

G l o s a r

agârlac	= bunuri multe; calabalâc
ban	= a 120-a parte dintr-un leu vechi
calabalâc	= bagaje; catrafuse
cărucer	= căruțaș
chilă de Galați	= veche măsură pentru cereale, care în Moldova era egală cu două mierțe, sau cu 240 ocale, sau cu 308 kg
epistaș	= purtător de grijă; administrator
hac	= simbrie; leafă; salar
havalele	= corvezi; poveri; greutăți
hazna	= tezaur public; Vistieria țării; sumă de bani transportată în lăzi sau saci
ispravnic	= conducătorul unui ținut moldovenesc
iznoavă (de ~)	= din nou; iarăși
izvod	= listă; condică de socoteli; tabel
mezălgii	= arendașii menzilurilor
Menzil	= Instituția Poștei în Moldova și Țara Românească.
meremet	= reparație
pont	= punct; articol
surugiu	= vizitiu care conduce călare pe unul din cai diligențele poștalionului sau trăsurile boierești
tocmală	= învoire; înțelegere
țimiraș	= ostaș cu atribuții de curier sau de călăuză pentru soli
ugeret	= taxă de călătorie cu poșta în Țările Române
vedea	= termen de plată; soroc
zapciu	= perceptorul dărilor de la contribuabili

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Un document inedit sur l'affermage pour trois ans de la poste de Moldavie à la fin du XVIII-e siècle

L'autor se propose d'y analyser un document de 23 articles sur l'affermage, l'organisation et l'exploitation du service de la Poste de Moldavie dans la période mentionnée.

Le document en question mentionne aussi les droits et les obligations des deux signataires, à savoir la Trésorerie de l'Etat et les propriétaires fonciers qui avaient pris à bail les revenus du service postal.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Anexă

"Ponturi cu care cerim să ținem menzălul pe trii ani

1. Banii ce ne vom așăza ca să ne de Vesterie pe an, să aibă a ni-i da cu doaî vadele, adică doaî părți de bani înainte, la închiere condractului, și a trie parte la sfârșitul lunii lui septemvrie, fără nici o prelungire, urmându-să asămini și pentru anii viitori.

2-le. Să ni să dé de cătră Vesterie 1050 surugii, care surugii să fie scutiți de tot birul Vistiriei și de alte havaleli, și cu chezășie satelor ca să nu lipsască de la slujbă, care surugii să fie așăzați pe la menzăluri cu 10 zăle mai înainte de a întra noi în sllujba Menzălului după izvodul ci vom da, plătindu-li-să hacul lor de cătră țară.

3-le. Să ni să de 1000 stoguri fânu de măsură, care să să facă și să să care cu țara pe la menzăluri, după izvod ce vom da, fănu bun și mărunt, fără a fi îndatorați a plăti ceva pentru iarbă *, numai câti 4 lei de stog, obiceiu vechiu, făcutul și căratul.

4-le. Vesterie să ne de izvod iscălit pe la ce locuri este trebuință a să așăza menzălurile, și afară den acele locuri , la altile să nu fim îndatoriți de a mai țăne și alți menzăluri, ce, de va ave trebuință Vesterie de a așăza și alte menzăluri, cum și de a să ține niscaiva cai de menzălu unde va fi lagăru cel mare, atunce prin deosăbită tocmală ce vom faci să avem a le ținé, însă de ne vom pute tocmi.

5-le. 11000 chili orzu să ne de Visterie din țară cu rânduială, care orzu cu carăle țării să-l cari pe la menzălurile acele care vom da noi izvod, și noi să-l plătim locuitorilor câti 6 lei chila.

6-le. Să ni să facă de cătră Visterie toate cele trebuincioasă pe la menzăluri, adecă grajdiurile pentru cai, hambarile pentru orzu, odăile pentru musafiri, bordeile pentru surugii și ogrăzăli pentru făn în curgire acestor trii ani, și, de va cere trebuința orice a să faci de iznoavă, sau meremeturi pe la menzăluri, datoare să fie Vesterie a li faci, fără săă dăm noi vreo plată.

7-le. Toți deopștie, atât Vesterie, căt și orice alt obraz vor lua cai de menzăl, să aibă a plăti ugeretu câte 30 bani pe ceas de cal pe suma cailor ce vor lua, iar nevoind unii ca să să plătească, datoare să fie Vesterie a plăti ugeretu pa acei cai.

* Cuvânt ilizibil.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

8-le. Ugeretul ce are să plătească Vistirie pe cai ce va da la sfârșit a fiișticăria luni, să aibă a să plăti la Casa Menzilului.

9-le. Trecere de agărlăcuri mari, când vor fi pe drumurile celi mari, întâi a Sorocii, Focșanii și a Gălăților, să fim datori a da câte 80 cai pe zi, iar, trebuind mai mult, să aibă a-i da Vesterie din țară, iar de celelalte drumuri să nu fim datoria a da mai mult de 15 cai, iar ce vor trebui mai mult, să-i de Visterie din țară.

10-le. Pe cai ce încalecă surugii[i] pentru trecire drumeților trecători, să aibă a plăti ugeretul și pe acești cai câte 30 bani pe ceas de cal, păzădu-să acest pont la toț[i] deopștii, iar când unii din trecătorii drumeți nu vor plăti, să aibă Visterie a plăti.

11-le. La fiiștecare menzăl să ne dea Vesterie câte doi căruceri, după cum s-au urmat și păn acum, iar la menzălul Eșii să ni de 12 căruceri, care să fii scutiți de tot birul și havaleli[le] țării.

12-le. Toți căpitanii și epistașii ce vor fi la menzăluri să fii scutiți și apărați de tot birul și havalele[le] ce vor fi pe alții, fără a fi supuși ispravnicilor, însă căpitanii să nu fie din lăcuitorii birnici.

13-le. Ispravnicii sau alți zapcii de a țănuturilor să nu aibă voi[e] nici ca cum a lua cai sau a poronci în menzăluri, afară numai când vor avè podurojnile Visteri[e]i.

14-le. Cai[i] menzălurilor, afară din drumul menzălurilor să nu aibă voi[e] nimini din trecători a-i scoati, iar îndrăznindu cineva a ieși din drumul menzălurilor afară, să plătească 60 bani pe ceas de cal, cum și orici pagubă să va prăcinui menzălul cu eșăre acie din drumul menzălului, să aibă a o plăti toate acela, împlinindu-să acei bani de către visterie.

15-le. Fânul și orzul ce vom avè pe la poști să nu ni să ia de către nimini din cii trecători.

16-le. De vom avè trebuință a cumpăra cai din ceea parte de Nistru, să avem voi[e] a cumpăra și a-i treci fără a fi opriți, păn la sumă de 2000 cai, fără a ni se ceri vamă în Moldova.

17-le. Haznelile de bani, cu cai[i] menzălurilor să nu fim datori a li purta.

18-le. La trecire de vreun calabalâc mare, să să de de știre mezălgiilor cu 10 zâle mai înainte, ca să poată faci gătire trebuincioasă, să nu să pricinuiască vreo supărare.

19-le. Cărțile Vesteri[e]i ce au să să poarte cu țimiraș, cum și cărțile ispravnicilor de pe afară, mai mult decât de 2 ori pe săptămână să nu fii însărcinat Menzălul a le purta.

20-le. Țimirașii ce s-au dat pân acum menzălgiilor vechi să ni să de și noao, adăogându numai 12 țimirași pentru menzălurile den Basarabie, și cu acești țimirași să să poarte cărțile Visteriei, plătindu-ni Visterie și acei câte 250 lei pe lună, după cum au dat și până acum.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

21-le. Întâmplându-să vreo prefacire de vremi în Ocărmuirea ce se află astăzi în pământul acesta, și vrând Ocărmuire de atunce să iai menzălurile, datoriu să fii Divanu mai întăi a plăti toate lucrurile menzălului în prețul ce vor fi cumpărate de cătră mezălgii, cum și paguba, de să va întâmpla a fi, și așa să poată lua Menzălul.

22-le. Noi să fim datori de-a purure a ține 4356 cai pe la locurile ce ni va da Visterie izvod ca să fii menzăluri.

23-le. Toate ponturile arătate mai sus sătem noi datori a le păzi întocma, cum și Visterie, iar dacă Visterie ne va faci sminteală la vre unili din ponturi, sau nu ne va da vre unili din acele ce să arată mai sus, la vreme căzută, și să va întâmpla vreo sminteală și pagubă, Visterie să fii datoari a ni plăti acè pagubă, fără a fi noi datori pentru vreo răspundire de sminteală, și așa, cu aceste ponturi, de la zî întăi a lunii lui iulie să avem a întra în slujba ținerii menzălurilor."**

NOTĂ: La punctul 2 s-a scris inițial cifra 1050, care, apoi, a fost modificată în 950. La punctul 3 s-a scris inițial 1000, apoi s-a modificat în 950.

** Arh. St. Bacău, Colecția *Documente*, VI/150.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

7 [illegible]

8 [illegible]

9 [illegible]

10 [illegible]

11 [illegible]

12 [illegible]

13 [illegible]